

Er vi forberedt på en ny EU-debatt?

Del 1: EU, EØS, sjølråderetten og folkestyret

Et studiehefte i

Senterpartiskolen

■ Innhold

1. Den europeiske union – en oversikt side 4
2. EØS-avtalen og betydningen for Norge side 14
3. Sjølråderetten og folkestyret side 24

Det er i år det er stortingsvalg. Derfor må det mobiliseres nå for å gi befolkningen klare EU-svar før stortingsvalget i høst. Folk må vite hva de som skal sitte på Stortinget i den kommende perioden mener om et norsk medlemskap i EU.

Utdrag fra resolusjon vedtatt på Senterpartiets landsmøte 2025: [Nei til EU – ja til folkestyre! - Senterpartiet](#)

Før vi begynner: slik kan studiearbeidet organiseres

Om heftet og kursopplegget

Dette studieheftet tar for seg temaene EU, EØS, sjølråderett og folkestyre. Senterpartiet har sterke argumenter mot norsk EU-medlemskap og en tettere tilknytning til EU. For å kunne representere partiets politikk på en god måte, er det viktig å ha grundig kjennskap til disse argumentene. Med solid kunnskap står vi bedre rustet til å fronte Senterpartiets standpunkt i EU- og EØS-debatten når vi møter motargumenter. Husk at fakta har makta! For å få opplæringstilskudd må dere være minst fire personer som er med minst 75 % av tiden. For mer info, se [Kursportalen](#). Teksten i dette heftet er hentet fra mikrolæringskurset om EU og EØS som ligger [XtraMile](#). Dette er et system vi bruker for e-læring. Bruk gjerne mikrolæringskurset som materiell i tillegg til heftet, hvis dere gjennomfører en studiering. Vi håper at kurset kan bidra til økt kompetanse og innsikt i viktige EU- og EØS-spørsmål.

Målgruppe: Alle som er interesserte.

Slik gjør vi det:

Registrer studiearbeidet som kurs i [Kursportalen \(senterpartiskolen.no\)](#)

Ta en titt på godkjent [studieplan](#) før dere begynner.

Studiearbeidet må ha en varighet på minimum fire timer, hvor fire deltakere er til stede i minst 75% av tiden. En studietime defineres som én klokke, inkludert pause. Eksempel: Når et kurs begynner kl 1800 og avsluttes kl 2100, regnes dette som tre studietimer. **NB:** Halve timer medregnes. Studiearbeidet kan gjennomføres fysisk, digitalt eller som en kombinasjon mellom fysiske og digitale møter. Deltakerne må være til stede samtidig. Etter gjennomføring skal alle studietimer registreres i [Kursportalen](#). Når studiearbeidet er godkjent og registrert, vil arrangør motta opplæringstilskudd.

Utbetaling av opplæringstilskudd skjer kvartalsvis. Ifølge Voksenopplæringsloven skal opplæringstilskudd utbetales pr godkjent studietime, uavhengig av antall deltagere.

Kursbevis

Alle som gjennomfører studieopplegget (dvs. er til stede på minst 75 % av antall godkjente studietimer) har krav på kursbevis. Kursbeviset kan hentes på <http://www.senterpartiskolen.no/kurs> eller bestilles fra Senterpartiskolen.

Ta kontakt med Senterpartiets Studieforbund, SpS@sp.no

1. Den europeiske union: En oversikt

Historien om tilblivelse og utvikling av Den europeiske union er lang, kompleks og omfattende. I dette kurset er det derfor bare mulig å gi en kort oversikt. Som en del av historien har Norge to ganger søkt medlemskap (1962 og 1967) noe daværende EEC avsto. Da spørsmål om medlemskap ble reist på nytt, sa det norske folket NEI gjennom folkeavstemninger i både 1972 og 1994.

Nå seiler EU-debatten opp igjen, ikke minst på grunn av krig i Europa og en ledelse i USA som utfordrer både folkeretten og samarbeid allierte land imellom. Derfor har vi laget dette mikrolæringskurset. Dette handler om vårt forhold til EU og Europa, og hva Senterpartiet står for i EU-spørsmål.

Den som vil lese mer, finner kilder og forslag til litteratur i kursopplegget.

Daværende Sp-leder Anne Enger på talerstolen under folkeavstemningen 28. november 1994

Foto: Ragne B. Lysake

«Senterpartiet sier ja til internasjonalt samarbeid, men nei til overnasjonal styring fra Brussel. Vi vil beskytte det norske folkestyret, og sikre at det norske folk også i framtida bestemmer over utviklinga av Norge. Senterpartiet er garantisten mot et norsk EU-medlemskap.»

Utdrag fra resolusjon vedtatt på Senterpartiets landsmøte 2025: [Nei til EU – ja til folkestyre! - Senterpartiet](#)

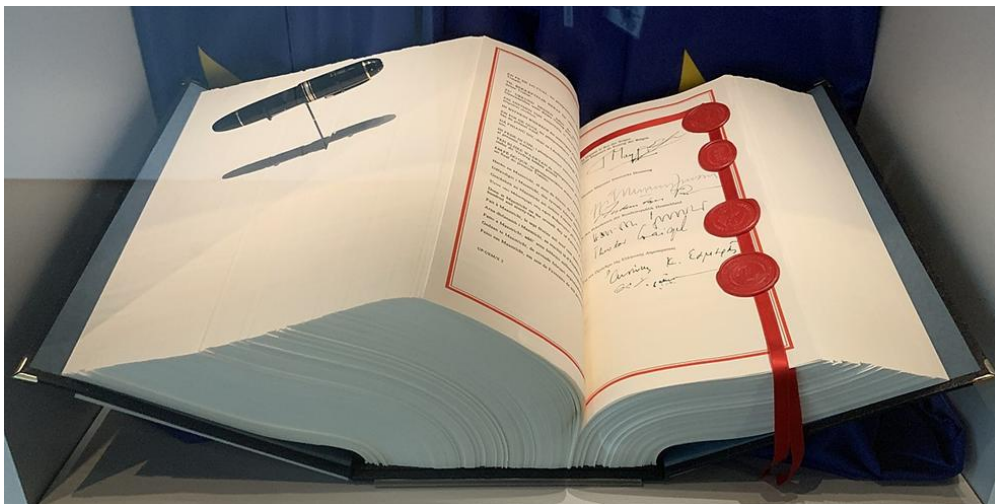
Historien

1951

Den Europeiske Kull- og Stålunionen (EKSF): Traktaten (en folkerettslig avtale mellom to eller flere stater) ble inngått i Paris i 1951. Medlemslandene Nederland, Belgia, Frankrike, Italia, Vest-Tyskland og Luxemburg var med fra starten av. Hensikten var å regulere kull- og stålproduksjonen i medlemslandene og skape et felles marked, og samtidig ha kontroll over den europeiske rustningsindustrien. EKSF-traktaten skulle vare i 50 år, og dannet mønster for senere traktater - spesielt Romatraktaten.

Tidslinje/oversikt over de ulike traktatene:

Romatraktaten	1957
Det Europeiske Fellesskap	1967
Enhetsakten	1986
Maastricht-traktaten	1993
Amsterdamtraktaten	1999
Nicetraktaten	2001
Lisboatraktaten	2009

Maastricht-traktaten

Foto: under Creative Commons License/

Kilde: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:GER_%E2%80

1957 Romatraktaten

Dette var i utgangspunktet to traktater: Det europeiske økonomiske fellesskap (EØF/EEC) og Det europeiske atomenergifellesskap (EURATOM). Gjennom EØF/EEC skulle det indre markedet etableres, basert på fri bevegelse av varer, tjenester, kapital og personer. Dette ble senere kjent som "De fire friheter", implementert først i 1993 (Maastricht-traktaten). Det var langt fra et reelt indre marked til å begynne med og ble hovedsakelig utviklet via rettspraksis frem til midten av 1980-tallet.

Fra midten av 1980-tallet ble arbeidet med å fullføre det indre marked intensivert, som i 1993 resulterte i Maastricht-traktaten. Roma-traktaten og det indre markedet skulle legge forholdene til rette for produksjon og handel mellom de daværende seks medlemstatene. Traktaten skulle også bidra til et nærmere politisk fellesskap mellom landene. Det skulle skje en gradvis harmonisering av økonomisk politikk, med tettere relasjoner mellom medlemmene. Det var også et mål å heve levestandarden til befolkningen. Traktaten er selve grunnlaget for EUs indre marked.

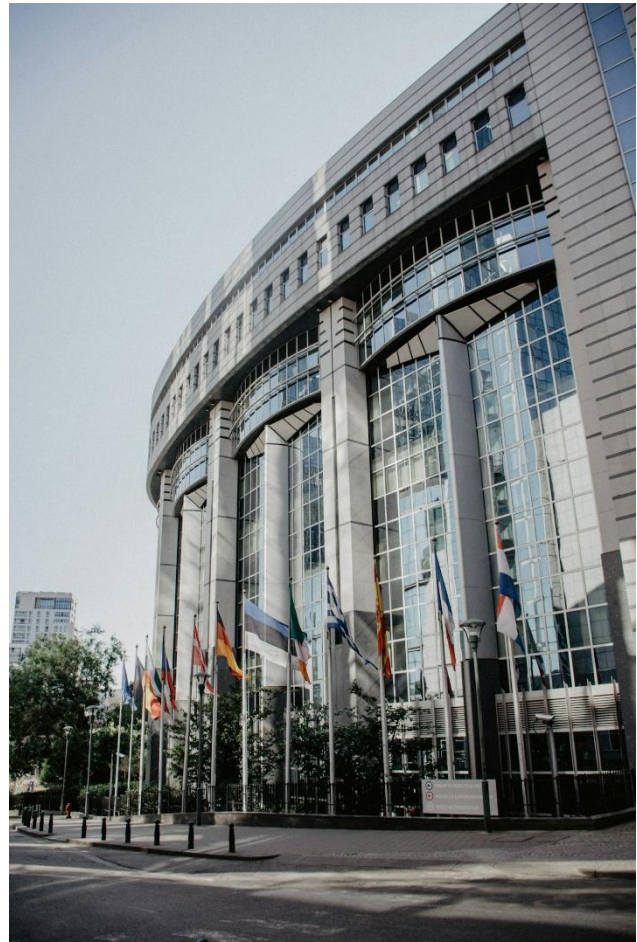

Foto: PXHere

1967 Det Europeiske Fellesskap (EF)

Ifølge Roma-traktaten skulle den generelle skatte- og avgiftspolitikken samordnes. Det skulle innføres felles politikk på områder som transport og landbruk. For å opprette et felles marked, var det også nødvendig med harmonisering av lover landene imellom. Roma-traktaten inneholdt ikke bestemmelser om forsvarspolitiske eller utenrikspolitiske spørsmål.

1986 Enhetsakten (Single European Act)

Vetorett var hovedregelen på de fleste områder for medlemslandene i Ministerrådet fram til 1986. Antallet saker avgjort ved kvalifisert flertall i Ministerrådet ble etter dette økt.

- **Hovedformålet** med Enhetsakten var å skape et indre, felles marked i Europa. Dette ble først og fremst gjennomført ved regelendring for EU-institusjonenes funksjon.
- **Enhetsakten** bidro til sterkere overnasjonalitet. Dette gikk på bekostning av den sterke mellomstatlige karakteren nedfelt i Romatraktaten.

- Den viktigste endringen handlet om kvalifisert flertall i saker som angikk det indre markedet.
- Det ble gjort **unntak** for fri bevegelse av personer, skattespørsmål og arbeiderrettigheter.
- Det europeiske råd, og dermed en formalisering av toppmøtene mellom medlemslandenes regjeringssjefer, ble etablert som følge av Enhetsakten.

1993 Maastricht-traktaten

Avtalen inneholdt enighet om en politisk union, samt en økonomisk og monetær union (ØMU). I tillegg inneholdt den planer om en felles utenriks- og sikkerhetspolitikk (FUSP) - også kalt "EUs tre søyler". Avtalen ble revidert i 1996, og ny traktat gjort gjeldende fra 1999 (Amsterdamtraktaten). Fra 2009 fikk den reviderte Maastricht-traktaten nytt navn: om Den europeiske union (TEU), og inngår i Lisboa-traktaten.

1999 Amsterdam-traktaten

Romatraktaten var fremdeles gjeldende etter at Maastricht-traktaten ble vedtatt. Traktaten var omfattende. Det var derfor behov for en tilpasning da nye mulige medlemsland "banket på døra" til EU. Dette skapte et behov for tilpasning av institusjonene. Samtidig var også Schengen-samarbeidet og øvrig utenriks- og sikkerhetspolitisk samarbeid i utvikling. Det var kort sagt behov for en ny traktat, som kom i form av Amsterdam-traktaten. Denne trådte i kraft fra 1999., og her ble tekstene fra de ulike traktatene samordnet. Amsterdamtraktaten la dessuten Vestunionen som partner i forsvarssamarbeidet til grunn. EU-parlamentet skulle nå samrå i utenriks- og sikkerhetspolitikken, Schengen-samarbeidet ble innlemmet. Gjennom Amsterdam-traktaten ble grunnen nå beredt for et større antall medlemsland i EU-unionen.

Nice-traktaten 2001

Med utvidelsen av EUs medlemsland både sørover og østover ble det nødvendig å revidere både Roma-traktaten og Maastricht-traktaten. Nice-traktaten ble derfor vedtatt på toppmøte i 2000, med ikrafttredelse februar 2003. EU ble så utvidet med ti nye medlemsland i 2004: Estland, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Slovakia, Slovenia, Tsjekkia og Ungarn. Deretter ble Bulgaria og Romania EU-medlemmer i 2007. Nice-traktaten begrenset antall EU-kommissærer til 27, med en fra hvert land. Ved eventuelt flere medlemsland skulle kommissærene fordeles ved rotasjon. Senere er Nice-traktaten avløst av Lisboa-traktaten. Nice-traktaten åpnet for spesialdomstoler, og nytt regelverk for et tettere samarbeid mellom EU-landene ble lovfestet.

EUs utvidelse

EU-kommisjonens delegasjon til Norge og Island skriver den 21.08. 2007 at utvidelsen av Den europeiske union er en historisk sjanse. Nå skulle den kunstige skillelinjen som delte det europeiske kontinentet i mer enn 60 år fjernes. Delegasjonen skriver videre at med Bulgaria og Romania fra 1. januar 2007 og ti nye medlemsland fra 2004 ble denne utvidelsesrunden den mest ambisiøse i EUs historie. [EU: Utvidelsen](#)

Foto: Unsplash

Lisboa-traktaten 2009

Tidligere kunne EU deles inn i tre søyler: fellesskapet (tollunion, landbruk, fisk og indre marked), utenriks- og sikkerhetspolitikk, og politi- og justissamarbeid. Bare den første søylen var overnasjonal. "Søylene" ble nå erstattet med et enhetlig rettssystem under navnet Den europeiske union. Med Lisboa-traktaten ble beslutningsprosessen mer lik på tvers av de ulike saksområdene. Hovedformålet var å effektivisere beslutningsprosessene, styrke demokratiet og gi EU mer utenrikspolitisk tyngde. Lisboa-traktaten endrer og gjør tilføyelser til de tidligere nevnte traktatene.

Lisboa-traktaten består egentlig av fire traktater, Avtalen om EUs funksjon (oppdatert Romatraktat), Avtalen om Den europeiske union (oppdatert Maastricht), EURATOM og EUs charter for fundamentale menneskerettigheter.» Lisboa-traktaten fastlegger dagens organisering av EU.

Noen eksempler på hvordan Lisboa-traktaten endret EU, mot en stadig tettere union:

- **Landene mistet vetorett**, fordi EU nå skulle fatte beslutninger med kvalifisert flertall bl.a. innenfor offentlige tjenester, i energipolitikken, transport, strafferetten, politisamarbeid, asyl- og innvandringspolitikk, budsjett og forskning.
- **I utenrikspolitikken** bestemmer traktaten at det nå skulle være flertallsvedtak på hele elleve områder.
- **Små land mistet makt**. De største landene økte sine stemmeandeler i det lovgivende EU-rådet. Tyskland doblet sin andel, mens Sverige nesten fikk halvert sin innflytelse
- **EU fikk egen president** som leder Det europeiske råd, som representerer unionen utad.
- **Utenriksminister og hær**. Et gradvis oppbygging av militære styrker fastslås i traktaten, men EU-hæren eksisterer foreløpig ikke. Mulig etablering krever tilslutning fra alle medlemsland.
- **EU ble juridisk person**, som kan inngå internasjonale avtaler på bred basis.
- **EU-rettens rang** over alle nasjonale lover ble traktatfestet gjennom en bindende protokoll. EU-domstolen ble øverste rettsinstans, og dekker nå de aller fleste politikkområder
- **Euroen stadfestes**. Den europeiske sentralbanken blir en offisiell institusjon og euroen unionens offisielle valuta.

Senterpartiet mener

Som EU-medlem måtte Norge innføre euro og underlegge oss EUs pengepolitikk. Det ville være uheldig for norsk økonomi siden Norge og EU ofte har motsatte økonomiske konjunkturer, blant annet fordi Norge er en stor energieksporør mens EU importerer. Da bidrar egen valuta og rentepolitikk til å justere markedene. Uten dette risikerer vi å ende opp med massive bobler og grusomme omstillingsprosesser som Hellas.

Utenfor EU slipper Norge å bidra til EUs felles budsjett. Med dagens regler for budsjettbidrag ville Norge måtte betalt mye penger til EUs felles budsjett. Dette betyr at Norge ville måtte betale mye mer over statsbudsjettet enn vi ville fått tilbake.

Diskusjonsspørsmål

- Hva er forskjellen på daværende Det Europeiske Felleskap og den Europeiske Union?
- Hva tenker dere om tilknytning til EU og andre europeiske land gjennom avtaler og samarbeid?
- Hvordan kan Norge spille en rolle i slikt samarbeid uten å være medlemmer?

Hvordan styres dagens EU?

EU styres av syv organer som har ulike funksjoner:

- Det europeiske råd
- Europaparlamentet
- Rådet (Consilium)
- Europakommisjonen
- EU-domstolen
- Den europeiske sentralbank
- Revisjonsrådet

EUs råd

Det europeiske råd består av stats- eller regjeringssjefene i medlemslandene, samt presidentene i Europakommisjonen. Det europeiske råd ledes av EUs president. Det europeiske råd må ikke forveksles av Europarådet, som ikke er en del av EU.

Ministerrådet er EUs andre lovgivende forsamling, sammen med Europaparlamentet. Institusjonen representerer medlemslandene og skal representere deres interesser når de fatter vedtak. Ministerrådet er derfor arenaen hvor nasjonale interesser kommer sterkest til uttrykk i EU. De fleste forhandlingene er lukket for presse og innsyn.

Rådet for den europeiske union representerer medlemslandene i EU, og består av to institusjoner: Det europeiske råd og Ministerrådet, samlet omtalt som Rådet.

Europaparlamentet

Europaparlamentet er EUs eneste folkevalgte organ og har fått stadig mer reell makt gjennom integrasjonsprosessen og traktatendringer. Likevel har EU-parlamentet veldig lite makt sammenlignet med parlamenter vi er kjent med fra nasjonalstater. Det er mest naturlig å sammenligne dem med representantenes Hus i USA. Parlamentet er sammen med rådet EUs lovgivende organ. Representantene er direkte valgt i de enkelte medlemsland.

Parlamentets president velges for to og et halvt år.

Europaparlamentet består av 720 medlemmer som velges direkte av medlemslandenes borgere hvert femte år.

Parlamentet ble ved valget i 2024 utvidet fra 705 til 720 medlemmer. Selv om valgene organiseres nasjonalt, fordeler representantene seg i partigrupper på tvers av nasjonalitet når parlamentet trer sammen. Plenumsmøtene holdes i Strasbourg og Brussel. Mandatene fordeles etter folketall, med tilleggskvote for små land.

De konservative og partier fra ytre høyre gikk mest fram under valget i 2024, mens de grønne og de liberale gikk tilbake. Ingen av partigruppene har flertall, og må derfor samarbeide om flertallsbeslutninger i EU-parlamentet.

Bilde: Fra Europaparlamentet, bilde under Creative Commons lisene: CC-BY-4.0: © European Union 2024– Source: EP".

Senterpartiet mener

EU gir folkestyret dårligere kår. Den politiske og økonomiske integrasjonen i EU undergraver folkestyret og fratrukker medlemslandene økonomisk og politisk handlingsfrihet. Resultatet er større ulikhet og svekket folkevalgt kontroll med blant annet arbeidsmarkedet. Derfor sier vi nei til norsk EU-medlemskap.

EU-kommisjonen

Kommisjonen er EUs saksforberedende og utøvende organ. Den har tilnærmet enerett til å legge frem lovforslag. Kommisjonen overvåker dessuten at medlemslandene etterlever vedtak. Kommisjonen består av 27 kommissærer inkludert president og har sete i Brussel.

EU-Kommisjonen har blant annet følgende oppgaver

- Sette dagsorden, med traktatfestet enerett
- Forberede saker og stille forslag til Rådet og Parlamentet
- En betydelig egen vedtaksmyndighet
- Overvåke at EU-lovgivningen overholdes av medlemslandene
- Utstrakt enerett til å vedta sekundærlovgivning

Kommissærene har ansvar for ulike politikkområder. EU-kommissærene må sverge for hele Unionen, uavhengig av det landet de representerer. Arbeidet er organisert i generaldirektorater, med rundt 40 000 ansatte.

Domstol, sentralbank og revisjon

EU-domstolen: Domstolen skal overprøve lovligheten til rettsaker (lover og praksis) innen EU, slik at EU-retten er ensartet. Domstolen omfatter og har jurisdiksjon over både medlemsland, organisasjoner, bedrifter og enkeltpersoner. Avgjørelsene fattes ved flertallsvedtak og er umiddelbart bindende for medlemslandene. Domstolen er ikke nøytral, men skal aktivt fremme integrasjon i tråd med EUs traktater.

EU-domstolen har sete i Luxembourg, med én dommer fra hvert medlemsland. Domstolen kan avgjøre alle typer tvister som gjelder EUs traktater og regelverk, men uten å være straffedomstol.

EUs sentralbank (ESB) er den overnasjonale kjernen i EUs økonomiske og monetære union. ESB er juridisk person etter folkeretten, og derved juridisk uavhengig av medlemslandene.

Revisjonsretten er EUs eksterne revisorer. Retten består av ett medlem fra hver medlemsstat, og har ansatte fra alle medlemslandene i EU.

Direktiver og forordninger

En «rettsakt» i EU er en beslutning eller et vedtak som er truffet med hjemmel i EUs grunnleggende traktater. I tillegg til direktiver og forordninger finnes det også sekundærlovgivning, anbefalinger, tolkninger og beslutninger.

En **forordning** er identisk for alle land innen EU og EØS-området, og tilsvarer nasjonale lover. Når forordningen trer i kraft, vil den stå over nasjonale lover innen samme område. Et **EU-direktiv** fastsetter mål som landene skal oppnå. Direktiver må innarbeides i de enkelte medlemslandene. Hensikten er å harmonisere forvaltningspraksis på ulike politikkområder.

Rettigheter og plikter for borgerne gjelder først etter at nasjonalstatene har gjennomført direktivet. Direktiver som inngår i saksområder omfattet av EØS-avtalen må også innføres i de EFTA-land som er tilsluttet denne avtalen.

Senterpartiet mener

Senterpartiets argumenter mot norsk EU-medlemskap står seg godt, selv om verden rundt oss er urolig.

Det tjener norske interesser best å beholde nasjonal kontroll over ressursene våre, og at beslutninger fattes av norske folkevalgte, ikke av Brüssel.

Senterpartiet sier ja til internasjonalt samarbeid, men nei til overnasjonalt styre. Det er norske folkevalgte som skal ha siste ord i beslutninger som gjelder landet vårt.

Diskusjonsspørsmål

- Kjenner dere til konflikter/kriser i EU?
- Hva er forskjellen på et direktiv og en forordning?
- Hva var hensikten med å utvide EU sørover og østover?

Kilder og lesetips

[Nettmøte: Anne Beate Tvinnereim. Urolige tider – ny EU-debatt på trappene?](#)

[EUs historie: Store norske leksikon](#)

[Den europeiske union: Store norske leksikon](#)

[Temaside om EU: Store norske leksikon](#)(EU)

[Norge og EU - regjeringen.no](#)

[Nei til EU](#)

[Senterpartiet.no](#)

2. EØS-avtalen og betydningen for Norge

Innledning

Bakgrunnen for EØS - avtalen

Norge var med på å stifte EFTA i 1960 sammen med 6 andre vest-europeiske land. EFTA står for European Free Trade Association, eller Det europeiske frihandelsforbund. Norge og EF inngikk en frihandelsavtale i 1973 som hovedsakelig fjernet toll på industrivarer. Da Enhetsakten trådte i kraft i 1987, startet EF-landene arbeidet med å skape et felles indre marked for fri bevegelse av varer, tjenester, kapital og personer.

EØS-avtalen oppsto som et resultat av dette arbeidet, da EF ønsket å etablere et indre marked innen 1993.

Målet var å øke økonomisk vekst i EF og styrke europeiske bedrifters konkurransevne ved å skape et stort marked med felles regler. For EFTA-landene (Finland, Island, Norge, Sveits og Østerrike) var dette en utfordring, siden deres små og eksportavhengige økonomier var mer avhengige av tilgang til EF-markedet enn de fleste EF-land, som hadde større hjemmemarkeder.

Prosessen fram til EØS-avtalen

Prosessen som førte til EØS-avtalen, startet med Luxembourg-erklæringen i 1984. Da uttrykte EF, medlemslandene og EFTA-landene et ønske om tettere samarbeid. I 1989 foreslo EU-kommisjonens president, Jacques Delors, at EFTA-landene kunne bli en del av det indre

markedet uten å delta i det politiske samarbeidet i EF.

Etter ett år med forberedelser startet de formelle forhandlingene i 1990 og varte i to år. Målet var å inkludere EFTA-landene i EUs indre marked gjennom EØS-avtalen. Avtalen ble signert 2. mai 1992 og trådte i kraft 1. januar 1994.

Foto: Av EFTA – PDF from EFTA's homepage, Offentlig eiendom,
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=22015081>

Formål og innhold

EØS-avtalen (Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet) er altså en avtale mellom EU, EUs medlemsland og tre EFTA-land: Island, Liechtenstein og Norge (Sveits er i EFTA, men ikke med i EØS). Målet med avtalen er å gi EØS/EFTA-landene tilgang til EUs indre marked gjennom felles regler for fritt varebytte, fri bevegelighet av personer, tjenester og kapital, samt felles konkurranseregler. EØS-avtalen blir sett på som den mest omfattende samarbeidsavtalen Norge har med EU.

Felles rettigheter og regler

EØS fungerer som et felles marked der nasjonale grenser ikke skal hindre handel, investeringer eller fri bevegelighet. Det indre markedet i EØS består av 30 land (27 EU-land og tre EFTA-land: Norge, Island og Liechtenstein) med over 450 millioner innbyggere. Utenlandske selskaper kan tilby tjenester på lik linje med lokale aktører. Investorer fra andre EØS-land har, med noen unntak, rett til å etablere seg og bli behandlet likt som nasjonale investorer. Avtalen har felles regler for varer, tjenester og økonomisk aktivitet for å ivareta helse, sikkerhet, miljø og forbrukerbeskyttelse.

Vetoretten i EØS-avtalen

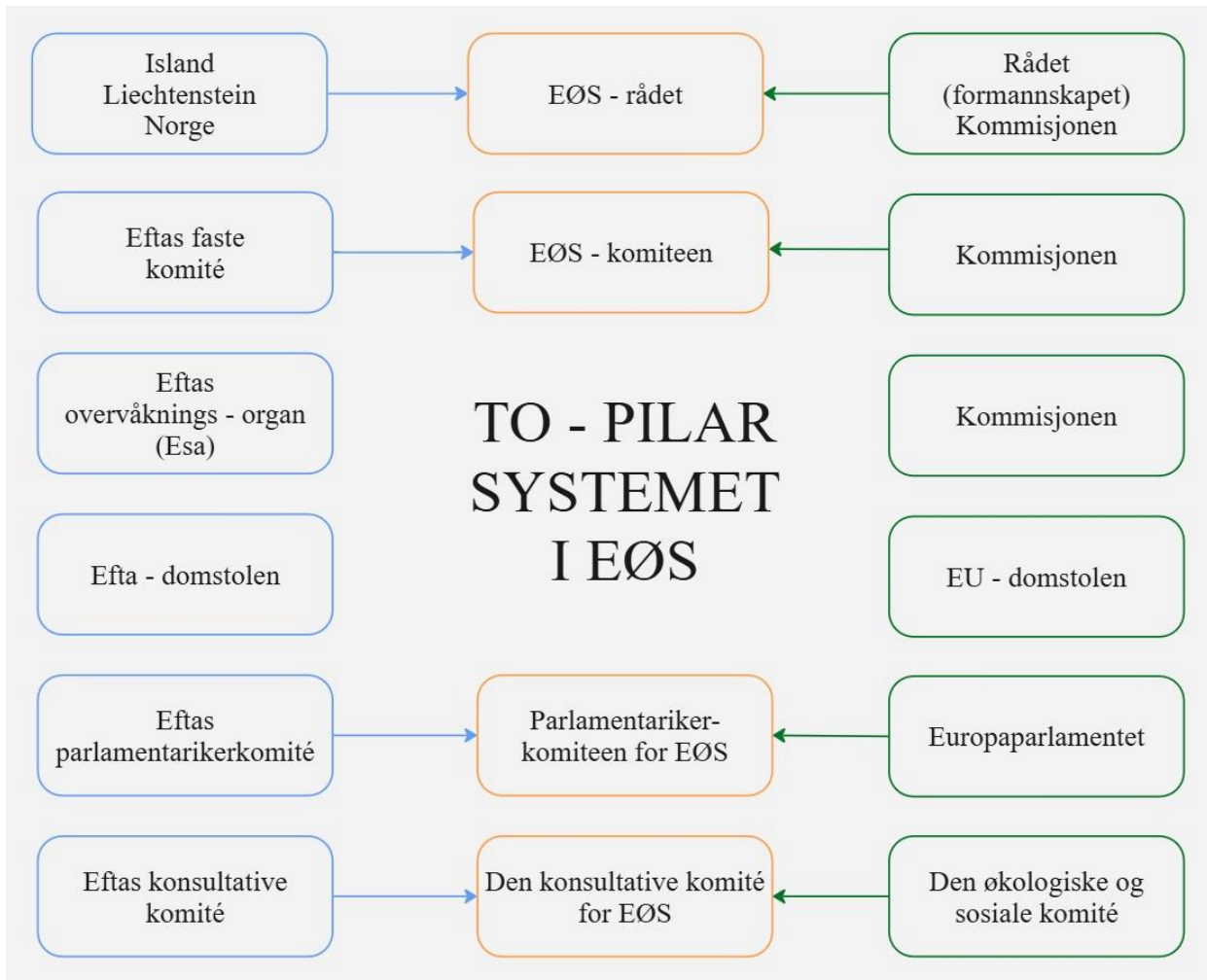
Norge har en reservasjonsrett, ofte omtalt som vetorett i EØS-avtalen. Dette er en mulighet til å nekte å innføre nye EU-rettsakter i EØS-avtalen. Vetoretten kan utledes av prosedyren i artikkel 102, og gir EØS/EFTA-landene muligheten til å reservere seg mot å innlemme nye EU-direktiver og forordninger i EØS-avtalen. Dersom vetoretten benyttes, er det usikkert om EU vil reagere med mottiltak.

Norge har formelt aldri fullbyrdet vetoretten til å permanent avvise et EU-regelverk. Det har vært debatt om hvorvidt vetoretten skulle benyttes i flere saker. Prosessen med å nedlegge veto mot EUs tredje postdirektiv ble startet i 2011 under den rødgrønne regjeringen, men ble senere trukket da Solberg-regjeringen tok over i 2013.

EØS-organene

Hovedprinsippet i EØS er et topilarsystem med Efta og EU som to separate pilarer. EØS har fire felles organer der Efta- og EU-representanter møtes: EØS-rådet, EØS-komiteen, Parlamentariskomiteen og Den konsultative komité.

På Efta-siden finnes også Eftas faste komité, Eftas overvåkingsorgan (Esa), Efta-domstolen, samt to rådgivende komiteer: Eftas parlamentariske og konsultative komité.

Illustrasjonen viser hvordan To-pilar systemet i EØS er organisert. Foto: Senterpartiets Studieforbund / Hentet data fra

<https://www.regjeringen.no/no/tema/europapolitikk/eos1/eos-organene/id685028/>

Det europeiske frihandelsforbundet (EFTA) ble etablert i 1960 for å fremme handel mellom medlemslandene. I dag består EFTA av Norge, Island, Liechtenstein og Sveits.

EØS - rådet er det øverste samarbeidsorganet mellom EU og EØS/EFTA-landene. Rådet består av politikere som gir politisk framdrift og vurderer utviklingen av EØS-avtalen.

EØS - komiteen har ansvaret for det løpende EØS-samarbeidet og beslutter om nye EU-rettsakter skal innlemmes i EØS-avtalen. Komiteen består av byråkrater.

Parlamentarikerkomiteen for EØS er et rådgivende organ som gir synspunkter gjennom rapporter og resolusjoner. Den gir EØS/EFTA-representanter innsikt i EU/EØS-saker og er en kanal til Europaparlamentet.

Den konsultative komité for EØS består av partene i arbeidslivet i EØS/EFTA-landene og Den økonomiske og sosiale komité i EU. Gir råd gjennom rapporter og resolusjoner.

EFTAs faste komité samordner EØS/EFTA-landenes syn før møter i EØS-komiteen og EØS-rådet.

EFTAs overvåkningsorgan (Esa) fører tilsyn med at EØS-avtalen overholdes i EØS/EFTA-landene.

EFTA-domstolen har kun tilnærmet samme funksjon overfor EØS/EFTA-landene som EU-domstolen har for EU-landene, og legger stor vekt på EU-domstolens rettspraksis. EU-domstolen har mye mer makt ovenfor EU-landene enn EFTA-domstolen har ovenfor EFTA/EØS-landene.

EFTAs parlamentarikerkomité er et rådgivende organ i EFTA-pilaren. De samme parlamentsmedlemmene deltar som i Parlamentarikerkomiteen for EØS.

EFTAs konsultative komité er en rådgivende komité der arbeidslivets parter gir innspill til utviklingen av EFTA-samarbeidet.

Hva betyr EØS-avtalen for Norge?

- **Fri handel og økonomisk vekst**
Norske varer, tjenester, kapital og personer med noen unntak underlegges tilnærmet samme krav og rettigheter i EØS. Dette gjør norsk industri en del av EUs indre marked. Avtalen gjør at nordmenn og norske bedrifter har tilnærmet samme krav og rettigheter utarbeidet av EU som borgere og bedrifter i andre EØS-land.
- **Konkurransvilkår på EUs premisser**
Norske bedrifter konkurrerer med utgangspunkt i regler utarbeidet i Brussel, på tilnærmet lik linje med EU-bedrifter, og produkter godkjent i Norge kan selges i hele EØS uten ekstra krav (med noen unntak). Når et politikkområde er regulert av EØS-regelverk, trumfer det alle andre norske lover og forskrifter med unntak av Grunnloven. Dersom Stortinget likevel forsøker å endre politikken begår de folkerettsbrudd, med noen unntak.
- **Deltakelse i EU-programmer**
Norge deltar i en rekke EU-programmer innen forskning, utdanning, helse, miljø og innovasjon, noe som gir tilgang til viktig kunnskap og samarbeid. Flere land utenfor EU og EØS deltar også i mange av disse programmene, men de er ikke nødvendigvis forhåndsgodkjent.

- **Arbeids- og studiemuligheter**

Nordmenn kan jobbe og studere i EØS-land med tilnærmet samme rettighetene som innbyggerne der, inkludert trygdeytelser og helsehjelp. Til gjengjeld er det tilnærmet umulig for norske myndigheter å effektivt regulere arbeidsmarkedet eller virksomhetsetablering.

- **Forpliktelser**

Norge må følge EUs regler for det indre markedet med mindre vi reserverer oss eller trenerer inkorporering. Det begrenser folkevalgte myndigheter muligheten til å regulere økonomien betraktelig.

- **Økonomiske bidrag**

Norge betaler store summer til EØS, både som kontingent til EU-programmer og som EØS-midler til mindre utviklede EU-land.

Deltakelse i EU-programmer og EUs byråer

Norske samarbeider tett med EU gjennom deltakelse i EU-programmer og EU byråer. I periodene 2021-2027 deltar Norge i 13 EU-programmer. Programmene fremmer samarbeid på tvers av landegrenser. Noen av EU programmene er

Horisont Europa - EUs nye program for forskning og innovasjon

Erasmus+ - EUs nye utdanningsprogram

EUs program for sysselsetting og sosial innovasjon

EUs romprogram

Programmet for et digitalt Europa (Digital)

Norge er med i 26 byråer gjennom EØS-avtalen og egne avtaler mellom Norge og EU, samt fem byråer som forvalter EU-programmene. Deltakelsen gir gode muligheten til faglige nettverk og innsikt som støtter opp under EØS-samarbeider. Norske styrerepresentanter har vanligvis møte-, taler- og forslagsrett, men ikke stemmerett.

EØS-avtalen omfatter ikke

- Felles valuta og pengepolitikk
- EUs handelspolitikk
- EUs bistandspolitikk
- EUs tollunion
- Felles landbruks- og fiskeripolitikk
- Felles utenriks- og sikkerhetspolitikk

Foto: Unsplash

Norge fører derfor egen utenriks-, sikkerhets-, fiskeri-, landbruks- og pengepolitikk.

Som EU-medlem ville Norge mistet

denne handlefriheten, inkludert muligheten til å styre renten og kronekursen. EU vedtar langt flere reguleringer enn det Norge innfører via EØS. Mellom 2015-2019 vedtok EU 10 361 reguleringer, mens kun 2543 ble innlemmet i EØS.

Med EØS-avtalen styrer Norge sin egen pengepolitikk uten euro.

Norges mulighet til å medvirke i EUs regelverksutforming

Selv om EØS-avtalen ikke gir Norge plass ved bordet når EU fatter sine endelige beslutninger, får Norge likevel mulighet til å medvirke i EUs beslutningsprosess tidlig i prosessen, dvs. ved forberedelse av Kommisjonens forslag.

Norge deltar nemlig i ekspertgrupper og komiteer under Kommisjonen, hvor de har mulighet til å gi faglige og politiske innspill til Kommisjonens forslag. Norske eksperter stiller på lik linje med eksperter fra EU-landene. Arbeidet deres dekker områder som forskning, næringsutvikling, energi, arbeidsliv, miljø og konkurransepolitikk. Kommisjonen står fritt til å vurdere rådene.

Etttersom de formelle komiteene har en formell rolle i EUs beslutningsprosess, deltar Norge kun som observatør. Norge har også en observatørrolle i programkomiteer for EU-programmer vi deltar i.

Det er vanlig å ha mellom 35-40 norske nasjonale eksperter i EU til enhver tid. Ekspertene gir verdifull fagkunnskap til EU, samtidig som Norge får innsikt og nettverk i EU-systemet. I tillegg kan Norge sende hospitanter til Europakommisjonen i kortere perioder. Ordningen skal styrke Norges EØS-samarbeid og kompetanse på EU-arbeid.

Hva bidrar Norge med av EØS-midler?

EØS-midlene er en frivillig ordning og er ment å bidra til å redusere sosiale og økonomiske forskjeller i EØS, samtidig som det skal styrke samarbeidet mellom Norge og mottakerlandene. Norge har siden 1994 støttet prosjekter innen miljø, klima, sosial utvikling, menneskerettigheter og styrking av sivilsamfunn i mottakerlandene.

Fra 2021 til 2028 skal Norge, sammen med Island og Liechtenstein, bidra med 3,268 milliarder euro til 15 av EUs mindre velstående land, hvorav Norges andel er 97 %. 183 millioner euro er øremerket tiltak for å håndtere konsekvenser av Russlands krigføring i Ukraina.

De tre prioriterte områdene er:

- Grønn omstilling
- Demokrati, rettsstatsprinsipper og menneskerettigheter
- Sosial inkludering og samfunnsmessig robusthet

EØS-avtalen påvirker Norge i stor grad. I Europautredningens sluttrapport Utenfor og innenfor. Norges avtaler med EU(NOU 2012:2) blir det påpekt at innenfor rammene av avtalene(EØS, Schengen mfl.) er ikke Stortinget en lovgiver lenger, da mange regler utformes i EU og må gjennomføres i norsk rett. Dette gjelder en betydelig og økende del av lovgivningen. Stortinget må også passe på at nasjonale regler ikke er i strid med EU/EØS retten.

I samme rapporten kommer det fram at EØS-avtalen har bidratt til økonomisk vekst, økt handel, sysselsetting og kjøpekraft i Norge. Det er likevel vanskelig å vurdere de samfunnsøkonomiske virkningene fullt ut, fordi det er usikkert hvordan situasjonen ville vært med en annen avtale.

Utfordringer knyttet til avtalen inkluderer at den ikke er oppdatert i tråd med nyere EU-reformer, som Lisboa-traktaten og EUs sosiale søyle (EPSR). I tillegg utfordrer EUs økende bruk av overnasjonale byråer EFTA-landenes innflytelse.

EØS-avtalen - en fordel eller en begrensning?

Tilhengere av EØS-avtalen argumenterer for at den gir Norge tilgang til EUs indre marked. De mener at avtalen gir forutsigbarhet og vekstmuligheter for norske bedrifter.

Kritikerne hevder derimot at avtalen innebærer at Norge må følge EUs regler uten å kunne påvirke dem fullt ut.

Handlingsrommet i norsk politikk

Noen politikere hevder at Norge fortsatt har stor frihet innenfor EØS-avtalen, mens andre mener at vi i praksis har begrenset handlingsrom. For eksempel kan Norge reservere seg mot EU-lover gjennom EØS-avtalens «vetorett», men dette har aldri blitt fullbyrdet, da enkelte hevder det kan få konsekvenser for norsk markedsadgang.

Senterpartiet mener

Senterpartiet er opptatt av at Norge skal ha muligheten til å ivareta egne nasjonale interesser. Senterpartiet vil erstatte EØS-avtalen med handels- og samarbeidsavtaler med EU for å sikre norske interesser. Så lenge Norge er en del av EØS vil Senterpartiet utnytte de mulighetene avtalen gir for å ivareta norske interesser. Senterpartiet mener at Norge må gå imot avståelse av suverenitet til EU gjennom EØS-avtalen.

Diskusjonsspørsmål

- Diskuter fordeler og ulemper med tilknytning EU gjennom EØS-avtalen.
- Hvilke utbytte opplever dere at Norge har av EØS-avtalen?
- Hvilke utfordringer er de viktigste med EØS-avtalen?
- På hvilken måte kan det å erstatte EØS-avtalen med en ny handels- og samarbeidsavtale med EU være gunstig for Norge?
- Finnes det alternativer til EØS-avtalen utenom EU-medlemskap i dag? F.eks. andre typer samarbeid eller avtaler?
- Hvordan gagnar det Norge å utvide EFTA-landene til Færøyene, Grønland og Storbritannia?

Senterpartiets stortingsprogram 2025-2029

Program er vedtatt på landsmøte mars 2025.

Senterpartiet vil erstatte EØS-avtalen med handels- og samarbeidsavtaler med EU, etter reforhandlinger, og vil si nei til avtaler som gir forrang til EU-rett eller EU-organer.

Partiet vil bruke reservasjonsretten når direktiver og forordninger utfordrer norske interesser, og i større grad utfordre handlingsrommet i EØS-avtalen gjennom tydeligere posisjoner og tettere dialog med EU, Island og Liechtenstein. Senterpartiet ønsker også å bruke EØS-komiteen og EFTA-domstolen mer aktivt, og sikre større lokal tilpasning før nytt regelverk tas inn i EØS.

Senterpartiet vil endre ESAs (Eftas overvåkningsorgan) prioriteringer slik at klagesaker fra Norge prioriteres høyere enn saker ESA tar opp på eget initiativ. Partiet vil avvise EØS-regelverk som ikke er EØS-relevant eller som strider mot Grunnloven. I tillegg vil partiet invitere Færøyene, Grønland og Storbritannia til EFTA-medlemskap. Senterpartiet vil endre utredningsinstruksen for å synliggjøre alternative og bedre løsninger, dersom man ikke var bundet til EØS-avtalen.

Stortingsprogrammet vil bli publisert på www.senterpartiet.no

Lesetips og kilder

[Fafu-rapport 2023:10. EØS-midlene 2004–2021](#)

Lovdata - [EØS-avtalen](#)

NOU 2012: 2. (2012). [Utenfor og innenfor. Norges avtaler med EU](#). Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning.

Nei til EU - [30 år med EØS-avtalen](#)

Nei til EU - [Hva skjer ved veto mot Energipakke 4?](#)

Regjeringen.no - [Hva EØS-avtalen omfatter](#)

Regjeringen.no - [EØS-organene](#)

Regjeringen.no - [Meld. St. 5 \(2012–2013\)](#)

Regjeringen.no - [Norsk deltakelse i EU-programmer 2021-2027](#)

Regjeringen.no - [EU-byråer Norge deltar i](#)

Senterpartiet.no - [EU og EØS](#)

[Senterpartiets prinsipp- og handlingsprogram 2021-2025](#)

[Programkomiteens forslag til nytt prinsipp og handlingsprogram 2025-2029](#)

Store norske leksikon - [EØS-avtalen](#)

Utenriksdepartementet. (2016). [EU/EØS-håndboken](#)

3. Sjølråderetten og folkestyret

Innledning

Foto: Ragne B. Lysaker/Senterpartiet

Sjølråderetten

Sjølråderett defineres som retten en nasjon eller et folk har til å rå eller bestemme over seg selv. Det handler om retten til å bestemme over egne lover, ressurser og politikk.

I Norge brukes begrepet ofte i debatter om forholdet til EU og EØS, hvor noen mener at EØS-avtalen begrenser norsk sjølråderett, mens andre ser den som en nødvendighet for økonomisk samarbeid.

Områder hvor Norge har sjølråderett:

- **Fiskeri- og landbrukspolitikk** - Norge bestemmer over egne naturressurser
- **Pengepolitikk** - Norge har sin egen valuta (norske kroner) og styrer renten selv.
- **Utenriks- og sikkerhetspolitikk** - Norge velger sin egen forsvars- og utenrikspolitikk, selv om vi samarbeider med NATO og andre.

Siden Norge er med i EØS-avtalen må vi følge mange EU-regler uten å ha stemmerett, noe som gjør at sjølråderetten på enkelte områder er begrenset.

«Den norske sjølråderetten legger grunnlaget for tusenvis av arbeidsplasser»

Trygve Slagsvold Vedum, partileder Senterpartiet

Foto: Ragne B.Lysaker/Senterpartiet

Kontroversielle EU-direktiver

Noen EU-lover skaper debatt i Norge, for eksempel

- ACER (EUs energibyrå): Kritiseres for å kunne gi EU mer innflytelse over norsk kraftpolitikk
- Jernbanepakken: Mange frykter at den svekker nasjonal kontroll over jernbanen
- Minstelønnsdirektivet: Kan skape utfordringer for den norske modellen for lønnsfastsettelse
- Den fjerde energimarkedspakken skaper debatt om sjølråderetten i Norge fordi den innebærer økt integrasjon i EUs energimarked, noe som kan begrense norsk kontroll over energipolitikken.

EUs energibyrå, ACER

EUs energibyrå, ACER ble opprettet av EU i 2009, og skal sørge for samarbeid mellom nasjonale reguleringsmyndigheter for å sikre et velfungerende og integrert energimarked i Europa.

Byrået gir råd til EU-kommisjonen og nasjonale reguleringsmyndigheter. Hovedoppgavene er å bidra til harmonisering av teknisk regelverk, føre tilsyn med energimarkeder, og tilrettelegge for utbygging av strøm- og gassnett, inkludert utenlandskabler.

Norges tilknytning til ACER

Norge ble tilknyttet ACER i mars 2018, og der Reguleringsmyndigheten for energi (RME) har reguleringsmyndighet. Norske myndigheter har ikke lov til å instruere RME, jamfør energiloven § 2-3. Norsk deltakelse skjer gjennom EØS-avtalen.

For Norge innebærer ACER-tilknytningen at RME må følge vedtakene som kommer fra EØS-tilsynet ESA, som igjen får vedtaksteksten fra ACER. RME er uavhengig av norske myndigheter, og skal sørge for at energireglene i EØS blir fulgt. ACER fatter vedtak med 2/3 flertall, der hvert EU-land har én stemme. Norge har begrenset innflytelse, ettersom norske representanter kun har observatørstatus, og er uten stemmerett i ACERs styre.

ACER har skapt politisk debatt i Norge, særlig om hvorvidt byrået svekker nasjonal kontroll over kraftressursene og strømeksporten. Tilhengerne mener Norge fortsatt styrer egen energipolitikk og at samarbeidet sikrer et stabilt og integrert kraftmarked. Mens motstanderne mener ACER svekker Norges kontroll over strømpriser, kraftkabler og energipolitikk, og frykter at tilknytningen gir EU økt makt over norske energispørsmål. Det foreligger også en kritikk på at RME er ACERs forlengede arm i Norge. Dette fordi de eneste som kan instruere dem er ACER vis ESA.

Debatten omkring den fjerde energimarkedspakke

I 2018 stemte Senterpartiet mot tredje energimarkedspakke. Senterpartiet mente at denne bidro til å flytte makt og myndighet over Norges strømmarked til EU og ACER. Fjerde energimarkedspakke er en utvidelse av den tredje energimarkedspakken.

Dette er de viktigste årsakene til debatten

1. Økt myndighet til EUs energibyrå (ACER)

Norge har gjennom EØS-avtalen vedtatt å følge EUs energiregler, men har ingen stemmerett i EU-organene som utvikler dem. 4. energimarkedspakke gir ACER (EUs energibyrå) større beslutningsmakt, særlig i saker der det oppstår uenighet mellom land om strømflyt og nettutbygging. Kritikere frykter at dette svekker Norges råderett over strømpriser, eksport og energiinfrastruktur.

2. Krav om mer markedstilpasning av strømsektoren

Norge må tilpasse energisektoren mer til EUs felles marked, med mer konkurranse og mindre statlig styring. Motstandere mener dette kan gjøre det vanskeligere å prioritere norske forbrukere fremfor eksport av strøm.

3. Påvirkning på strømpriser og forsyningsikkerhet

Økt strømflyt til Europa kan øke norske strømpriser, siden strømmen selges til høyest pris i et felles marked. Noen frykter at Norge mister muligheten til å regulere eksporten av strøm i perioder med lite vann i magasinene.

4. Begrenset nasjonal kontroll over energi-infrastruktur

EU ønsker en felles energiinfrastruktur, der landene ikke kan stenge kraftkabler eller begrense eksport av strøm. Noen mener dette kan svekke Norges evne til å styre nettutbygging og kraftkabler, spesielt hvis EU kan overstyre norske vedtak gjennom ACER.

Hvorfor blir dette en sjølråderettsdebatt?

Debatten om EUs fjerde energimarkedspakke i Norge dreier seg i stor grad om bekymringer knyttet til nasjonal sjølråderett.

- Kritikere mener at Norge gir fra seg for mye makt til EU uten å ha politisk innflytelse, og at energipolitikk er en strategisk sektor der nasjonal kontroll er viktig.
- Tilhengere argumenterer for at samarbeidet gir forutsigbarhet, bedre integrasjon i det europeiske energimarkedet og muligheter for eksportinntekter.

Debatten handler derfor om balansen mellom økonomiske fordeler og nasjonal sjølråderett - altså hvor mye kontroll Norge bør beholde over sin egen energipolitikk.

Senterpartiet mener

Senterpartiet gikk ut av regjering på bakgrunn av uenigheten med Arbeiderpartiet om implementeringen av tre energidirektiver i EUs fjerde energimarkedspakke.

For å hindre ytterligere avgiving av norsk suverenitet over norsk energipolitikk, sier Senterpartiet nei til EU sin fjerde energimarkedspakke. Senterpartiet vil ha nasjonal kontroll over norsk energipolitikk og energiproduksjon.

Diskusjonsspørsmål

Hva tenker dere om EUs energipolitikk, 4. energimarkedspakke og ACER?

Det norske folkestyret

Norge er et representativt demokrati der folket velger politikere til å styre på deres vegne. Grunnloven § 49 slår fast at "Folket udøver den lovgivende Magt ved Stortinget(..)". Så hvordan fungerer demokratiet egentlig i praksis? Stortingsrepresentanter velges ut fra ulike fylker og plasseres på Stortinget etter valgdistrikt, men de representerer også sine politiske partier. Representantene stemmer på vegne av partiet de representerer, men de kan også i noen saker stemme fritt, særlig når det gjelder lokale interesser.

Hvor mye makt har folket?

Stemmeretten er ikke bare en rettighet - det er også en mulighet til å påvirke samfunnet. Til tross for at Grunnloven ikke skriver noe om folkeavstemninger, har det i Norge blitt avholdt seks slike avstemninger siden 1905, hvor alle har vært rådgivende, og hvor folkets røst har blitt hørt.

Grafikk: Senterpartiet

Debatten om EUs påvirkning på norsk folkestyre og sjølråderett

Spørsmålet om hvorvidt EU påvirker norsk folkestyre og sjølråderett har vært et av de mest omdiskuterte temaene i norsk politikk siden EØS-avtalen trådte i kraft i 1994.

Debatten handler i hovedsak om balansen mellom økonomisk fordeler og internasjonalt samarbeid eller full nasjonal kontroll og beslutningsmakt. Dette er en pågående debatt som preger norsk politikk, og den blir særlig aktuell når nye EU-regler innføres som påvirker viktige norske sektorer, som energi, arbeidsliv og miljøpolitikk.

Derfor sier Senterpartiet ja til norsk folkestyre og nei til EU.

Utenfor EU står fortsatt Grunnloven over EU-regelverk. Utenfor EU kan vi fortsatt si nei til nyt regelverk fra Brussel. Dette er en grunnleggende forskjell på dagens EØS-avtale og fullt medlemskap. Det er et viktig demokratisk prinsipp at beslutninger fattes av politikere som er valgt av folket. I EU telles stemmevekt etter landenes folketall. Små medlemsland har fått stadig mindre innflytelse på beslutninger. Det betyr at det ikke er norske folkevalgte som fatter beslutninger som blir gjeldende for Norge. Norge ville fått omtrent 1 prosent av stemmeandelen i Ministerrådet i EU. I EU-parlamentet ville Norge fått cirka 15 av 720 representanter.

Senterpartiet mener

Den viktigste grunnen til å si nei til norsk EU-medlemskap er av hensyn til det norske folkestyret. Norge har vært tjent med å stå utenfor EU, med full suverenitet og sjølråderett. EU gir folkestyret dårligere kår. Den politiske og økonomiske integrasjonen i EU undergraver folkestyret og fratrar medlemslandene økonomisk og politisk handlefrihet. Resultatet er større ulikhet og svekket folkevalgt kontroll med blant annet arbeidsmarkedet.

Diskusjonsspørsmål

- Hvilke områder opplever du/dere er viktig at Norge beholder sjølråderetten på? Og hvorfor?
- Hva kjennetegnes det norske folkestyre slik det uttrykkes i Senterpartiets verdigrunnlag og politikk?
- Hvorfor er norsk sjølråderett over norske ressurser viktig?

Lesetips og kilder

Altinget.no - «[Nei, Norge vil ikke miste kontrollen over kraftressursene](#)»

Det Norske Akademis ordbok - [selvråderett](#)

Forskning.no - «[Arbeiderpartiet vil kun behandle tre EU-direktiver](#)»

Nei til EU - «[Folkestyre og suverenitet under press](#)»

Nei til EU - «[Del 1 – 30 år med EØS: virkninger for folkestyre og suverenitet](#)»

Nei til EU - «[Runddans om RME](#)»

Senterpartiet.no [«Slik skal vi ta tilbake kontrollen over krafta vår»](#)

Senterpartiet.no «[Sps plan for å ta tilbake nasjonal kontroll over krafta](#)»

Senterpartiet.no «[Senterpartiet med strømmoffensiv i Stortinget](#)»

Senterpartiet.no «[Norge trenger billigere strøm](#)»

Store norske leksikon - [ACER \(EUs energibyrå\)](#)

Stortinget.no - [Folkestyret](#)